

NOTES EXTRETES DEL LLIBRE "GEOGRAFIA GENERAL DE CATALUNYA"

Francesc Carreras i Candí, dirigí de l'any 1908 al 1918 la "Geografia General de Catalunya". Obra monumental en la qual un dels volums (IV) estava dedicat a les poblacions tarragonines.

Reproduïm a continuació la part corresponent a Constantí, tenint en compte que les dades, sobretot, les que fan referència a la demografia, toponímia i produccions agrícoles cal situar-les al voltant de 1910, any en què es publicà el volum abans esmentat.

Geografía General DE CATALUNYA.

DIRIGIDA PER

Francesch Carreras y Gaudi

PROVINCIA DE TARRAGONA

PER

Emili Morera y Clauradó

BARCELONA

ESTABLIMENT EDITORIAL DE ALBERT MARTÍN

Concell de Cent. 140. — Apartat en Correus, 266

Lo fèu de Catllar era enterament reyal y lliure de tota altra jurisdicció, gaudint lo senyor del mer y mixt imperi y del domini absolut sobre lo terme y-l poblat. Lo senyoriu, en 1463 resulta en mans de donya Elionor, germana del comte de Pallars. Combaté lo castell lo comte de Prades a últims d' Agost, sense lograr sa rendició, y passant a sa defensa lo navarrès Menaut de Beaumont, fins que capitulà Vilafranca (1464) e immediatament la vila de Catllar (191).

Segurament tornaria la jurisdicció al comtat de Queralt, una vegada fóu acabada la guerra, y axís continuava sots lo depeniment de dit senyoriu fins a sa general abolicció, decretada per les primeres Corts constitucionals del regne.

Constantí

La vila de Constantí, que compta ab 2,345 habitants actualment, es la que-s troba més propera a la ciutat de Tarragona, alçada a sol ponent de dita ciutat, en un petit turó que vé limitat a la esquerra del poblat per la mare del riu Francolí y a la dreta per la extensa planuria del Camp de Tarragona. Sa situació no pot ésser més ventilada, solejada y sanita y son basament respòn a la major quantitat de bones condicions, pera l' establiment d' un caseriu.

La distancia de la població als llocs circumvehins, es la següent: 5 kilòmetres de Tarragona, 4 de la Canonja, 4 del Morell, 9 de Reus y 6 dels Pallaresos, ab tots los que té comunicació directa per mitg de camins vehinals; per la carretera de Tarragona ab l' empalm de la d' Alcover a Santa Creu de Calafell, ara fà poch temps cedida al Estat per haver sigut construïda per la provincia, y per la de Reus a Sant Ramón ab brançal a Morell, que permet la comunicació directa ab la ciutat de Reus. La primera vía anomenada atravessa per lo centre de la població de N. a S., en lo carrer major, lo més espayós de la vila, continuant després per la Pobra de Mafumet y Morell.

Constantí compta ab unes 500 cases y algunes masies alçades en son dilatat terme municipal.

En lo esplanall superior del turó s' enlayra sa hermosa esglesia parroquial, de grandiosa capacitat y solidesa, ornamentada ab profusió y bon gust, tenint retaules daurats y de grans dimensions, com lo del Roser; orga, cloquer ab quatre campanes y rellotge nou de repetició ab esfera al exterior. En la esglesia hi ha erigides canònicament varies confraries, y en los 14 carrers de que-s compòn la vila, aparexen en sos ninxos exposades les imatges d' alguns sants de la devoció del poble.

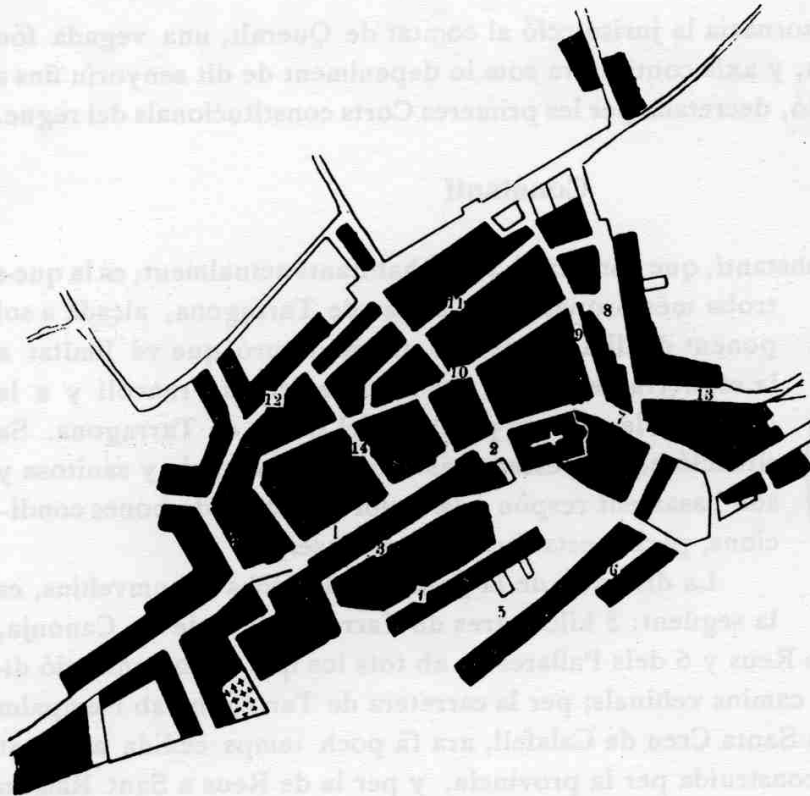
(191) Arx. mun. de Tarragona; llibre d' actes del Consolat (anys 1463 y 1464) Comptes del Clav.

La Casa Consistorial es de nova planta.

Hi ha quatre escoles, dues de minyons, altres de noyes; un colégi dirigit per les germanes carmelites; un Hospital, que encara que molt vell, enclou

Plan de Constantí (Revisat per l'Ajuntament)

Escala 1 : 5000

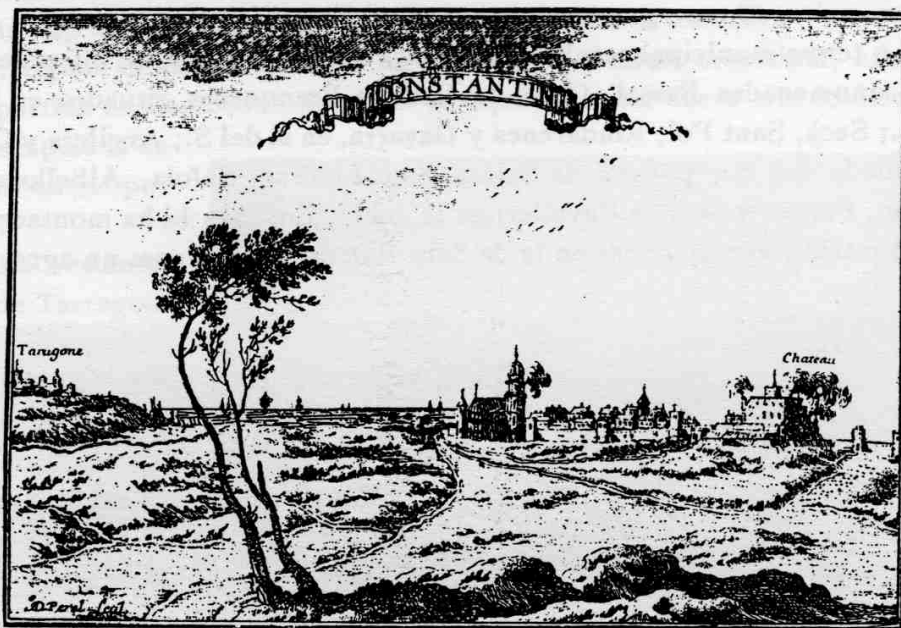

Noms dels carrers y places

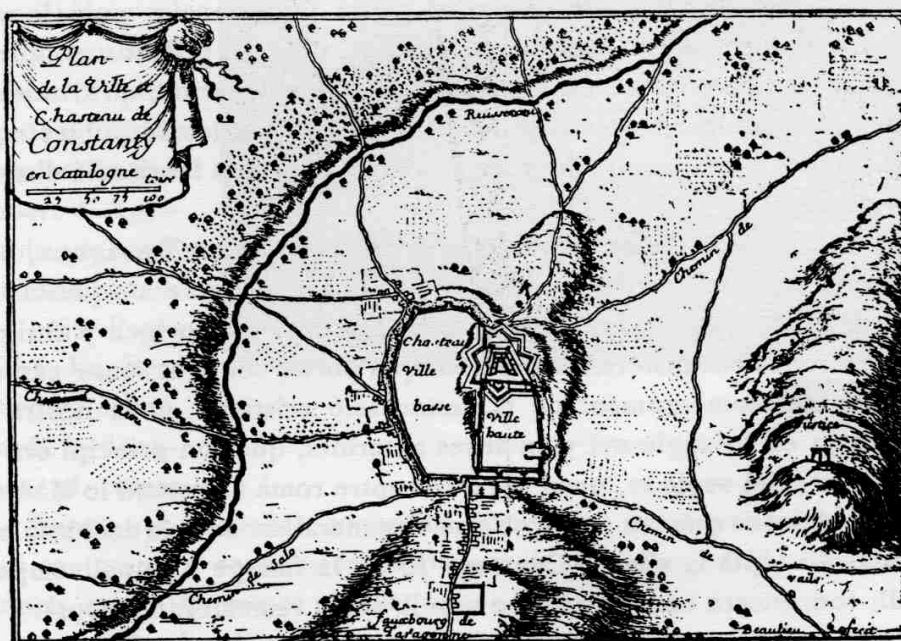
1. Carrer Major.	8. C. de Sant Vicens.
2. Plaça de la Victoria.	9. C. de la Costa.
3. Carrer del Castell.	10. C. del Mitg.
4. C. de la Esglesia Vella.	11. C. de la Font.
5. C. de Sant Cristòfol.	12. C. de Sant Pere.
6. Arrebal de Sant Cristòfol.	13. A. de les Creus.
7. C. de les Creus.	14. C. de la Pexeteria.

Està ben provehida d'aygues potables, d'alumbrat públich, d'un nou y vistós cementiri, situat en la part N. O., benehit lo primer de Janer de 1888, y distant un kilòmetre y mitg. Lo terme de Constantí confina al N. ab lo de la Pobla de Mafumet, Morell y Perafort; al S. ab Tarragona; al E. ab Pallaresos y Tarragona y al O. ab Reus y la Selva. Per los límits abans assenyalsats, no pot menys de manifestar-se que dit terme es de molta extensió, y sobre tot de bones terres de conreu, alcançant sa superfície la totalitat de 4,390 jornals del país, equivalents a 2,670 hectàrees, qual major porció venen plantades de vinya, y les restants de avellaners, olivers y garrofers. En detall conté: terres de secà, 144 hectàrees; de regadíu, 95; horta, 17; vinyes, 1,822; olivers, 366; garrofers, 96; ametlles, 4; avellaners, 148; fruyters, 7; pastures, 6; arbolat, 6; terres sense conreu, 32; inútils, 81; total, 2,824 hectàrees.

Produccions: blat, 1,200 hectòlitres; ordi, 700; civada, 65; blat de moro,

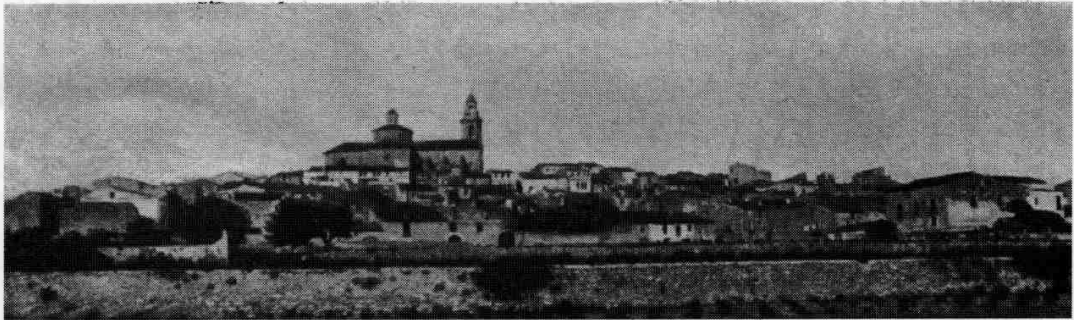
Constanti.—Antich dibuix del segle XVII, fet per Beaulieu

Constanti.—Plan de la vila y castell, fet per Beaulieu en lo segle XVII

245; cigrons, 6; faves y favons, 105; fesols, 1,500; vesses, 200; llegums, 15; ví, 32,796; oli, 1,000; ametlles, 700 kilos; avellanes, 106,000; garrofes, 144,000; fruytes varies, 15,000; patates, 2,100 y forratges, 1,100.

Lo terme municipal resulta subdividit, com a tòt arrèu, en diferents partides, anomenades Bassal, Camí de Valls y Franqueses, situades en la part del N.; Secà, Sant Pol, Riudarenes y Gavarra, en la del S.; Argilers y Centcelles, en la del E.; y Creu de Salóm, Sant Llorenç, Ràfol, Albellons, Sant Ramón, Punes y Mas de Cavaller, en la del O. En totes hi ha montades diferents masíes, especialment en la de Sant Ramón, que es com un agregat.

Clixé de A. Güixens

Constantí.—Vista general

La industria de Constantí resulta de petita importancia, puix la vila es essencialment agrícola, havent-hi, no obstant, dins del poblat una fàbrica de persianes, y en son terme un molí paperer y dos de farina; un d'aquests es grandíós, ab maquinaria de vapor ausiliar. Com en los demés pobles agrícols hi ha montades prempses d'oli, y algún alambich pera la fabricació d'ayguar-dents vinícols.

Constantí es una de les localitats més relacionades ab Tarragona, per sos antecedents y per la naturalesa de sa situació, tan propera a aquesta ciutat.

Notes històriques. — La tradició li ha assenyalat un origen y antigüetat, que té son fonament històrich en lo nom que porta, conegut sense cap modificació des del començament de la restauració cristiana en la nostra terra, creyent-se ja en lo segle XVI y en altres anteriors, que son principi era degut al primer terç del segle IV, quan regia lo ceptre romà Constantí lo Màxim o lo Gran, y trobant-se que tan prompte com va generalisar-se l'ús del blasó o escut dels pobles, adoptà la vila de Constantí lo de la imatge d'aquell emperador a cavall, com encara constitueix son segell, en sa remembrança (192).

Ja donarem a entendre a son degut temps que en lo montícol de Constantí havia sigut descoberta una destral de pedra granítica de la època primitiva. També En Narcís Sentenach, creu que'l montícol extès a la part de sol ixent

(192) Pons d'Icart; «Grandezas de Tarragona», fol. 324 v.

de la vila, té tota la configuració y estructura d'un *tumulus*. Tal vegada, allí hi fóu establerta una estació ibèrica o kessetana. Emprò, del període romà no existeix cap monument arqueològich, més que la mera tradició.

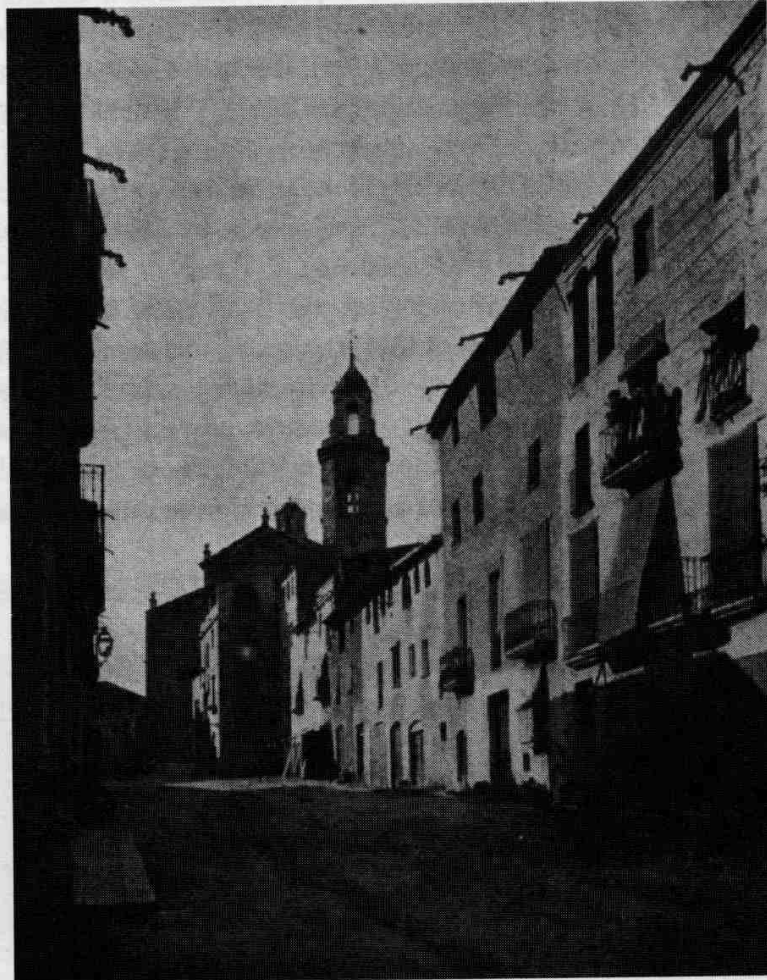
Si alguna despulla romana s'ha trobat en dit terme municipal, ha sigut en la partida de Centcelles, apartada de Constantí com dos o tres kilòmetres. Sa descripció la havèm fet en sa oportunitat.

Los restauradors de Tarragona en lo primer terç del segle XII van fer exir als primers anys de sa obra lo poblat de Constantí, essent objecte de gran debat si deuria la nova entitat pertànyer al fèu comú o al exclusiu de la Esglesia. S'acabà per resoldre que-s considerés com a propietat de la última, no obstant de que en Robert d'Aguió semblà que havia sigut son fonamentador, puix l'arquebisbe En Bernat Tord va exceptuar-la de la donació feta al comte

Ramón Berenguer IV (1151), concedint franqueses a sos pobladors (1159), y axecant son castell l'arquebisbe Nasparch de la Barca (1218), «tan fort, diu En Blanch, com d'hermoses vistes».

Lo castell de Constantí apareix en endevant com la residència senyorial durant l'istiu, de quasi tots los arquebisbes de Tarragona; en ell se desenrotllaren molts acontexements que pertànyen al govern de la Mitra (193), y en

(193) En lo vol. II de «Tarragona Cristiana» se fà esment de gran nombre de fets, relacionats y ocorreguts en lo castell de Constantí.

Clixé de A. Güixens

Constantí.—Carrer Major

l'any 1650 fóu volat per lo general En Joan de Garay, quan les lluytes dels catalans ab Felip IV, per haver-lo ocupat l'exèrcit francès y català en diverses ocasions. La voladura alcança també a sa antiga esglesia, enterament enderrocada, alçant-se prompte la actual, que quedà conclosa y benehida lo día 31 de Juliol de 1668.

Un dels fets més notables que-s referexen a Constantí, es lo que vé lligat ab la arribada de la reliquia de Santa Tecla, portada d'Arminia al port de Salòu (1321), per los embaxadors del rey En Jaume II, de la Mitra de Tarragona y de la ciutat; dipositada a Constantí y trelladada a Tarragona (1323), acontexement conegut per «Rondalla de Santa Tecla.»

Constantí va obtindre privilegi del rey en Joan I (1387), per alçar o refer los murs de la vila, començats (1363) en lo període de lluytes entre Pere I de Castella y Pere III lo Cerimoniós, d'Aragó.

Més tart, alcança, ensemps ab Riudolms, lo privilegi de la regina governadora madona María, (1436) de tindre mercat en los dies que Tarragona celebrava sa fira, privilegi obgecte de qüestions y disputes, essent anulat per Antòs IV, des de Gaeta (16 Octubre 1437) a prechs dels representants de la ciutat, qui anaren a visitar al rey a Nàpols, manant que en cap poblat del Camp poguessen fer-se fires o mercats en los dies en que tenia lloch la fira esmentada (194).

De la població del predi de Centcelles, se sab que en lo plet que sostenían l'arquebisbe y-l príncep de Tarragona, fallat per En Ramón Berenguer IV (1151), lo primer se queixà del segón de que li havia pres l'honor de la Esglesia de Centcelles y de Sant Vicents. Resulta, donchs, que en los primers temps de la Restauració se dedicà l'edifici de Centcelles de que havèm fet esment, d'origen romà y pagà, a esglesia parroquial, sots la advocació de Sant Bartoméu; que la parroquia tenia feligresos, ja que en 1189 varen concedir lo arquebisbe y-l veguer reyal a un matrimoni de Centcelles lo dret de regar lo terme ab les aygues del Francolí, los dilluns y divendres setmanals (195), y que en 1413 lo sometent de Tarragona al exir en direcció a Balaguer per l'assetge de les hosts d'En Jaume, comte d'Urgell, va deturar-se tota una jornada al lloch de Centcelles. Encara que no-s coneix lo nombre de fochs ab que comptava, assenyalant-se en aquell any a Constantí 199, es induptable que reunia un petit vehinat (196), que ab temps va despendre-s de dit punt per establir sos alberchs a Constantí, quedant la esglesia com a ermita d'aquella parroquia, fins a últims del segle XVIII.

Bibliografia.—Villanueva; v. XIX, apend. XXIII; Arxiu de la Selva; Cod. anomenat «Llibre vert»;

(194) Arxiu mun. de Tarrag. llibres de sessions del Concell dels anys 1436 y 1437.

(195) Arxiu mun. de Tarrag. doc. del calaix VIII, nombres 2 y 3.

(196) En una relació de feudataris de la Mitra, apareix que en l'any 1361 tenia certs drets senyoriais sobre Centcelles, En Ramón de Vilafranca, possehidor a la vegada de la decimatura del poblat de Montoliu, en lo terme de la Riera.

Tarragona Cristiana; volum II, apend. doc. XXV; Blanch, Archiep. cap. XXIII; Prelat. de Nasp. de la Barca.

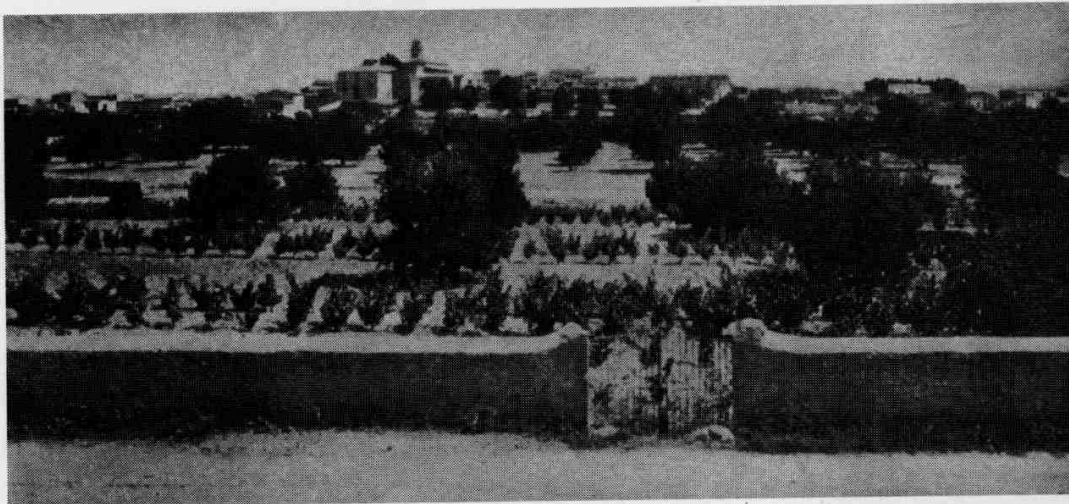
Salvador Sabater, Pvre. y pàrroco de Constantí; «Historia de la vila de Constantí»; opúscul del any 1888, p. 15, ahont se continua lo document.

Morell

Vila de 1,369 habitants, emplaçada a 9 kilòmetres de Tarragona, a la marge dreta del riu Francolí, en línia recta a la de la Pobla de Mafumet y Constantí, y per tant al NO. de Tarragona, extesa demunt de la planuria que forma allí lo Camp de Tarragona, entre les petites ramificacions de les montanyes de la Selva que corren per los tèrmens de Puigdelví y Almoſter.

Com la anterior vila, lo Morell se comunica directament ab Tarragona per la carretera d'aquesta ciutat fins al empalm ab la de Alcover a Santa Creu de Calafell, y ab Reus, ab la anomenada de Sant Ramón, per mitg d'un brançal que permet a sos vehins anar a la estació ferroviaria de Madrid, Çaragoça y Alacant, que passa entre dita localitat y la Pobla de Mafumet.

Clixé de A. Güixens

Morell.—Vista general

Les 1,383 ànimes existents en la vila, segons la última rectificació del cens de població presa en 31 del passat desembre, quedan ocupant les 310 cases de que-s compòn, comptant aquesta ab una esglesia parroquial de regulars proporcions, la casa consistorial y edifici per escola de primera ensenyança, una pera quiscún sexe.

Lo terme municipal de Morell afronta al N. ab los de la Selva y Vilallon-